

ристання культурної складової у процесі інтеграції України у світове співтовариство і її втілення на практиці, передусім у вигляді системної і послідовної державної політики.

У подальших дослідженнях необхідно ретельніше розглянути окремі елементи системи позиціонування України та їх вплив на динаміку показників економічного зростання.

1. Новицький В.Є. *Міжнародна економічна діяльність України: Підручник*. – К.: КНЕУ, 2003. – 948 с. 2. Плотніков О.В. *Ultima ratio економічних реформ*. – К.: Кондор, 2003. – 240 с. 3. *Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Підручник для вузів / За ред. І.В. Багрової*. – К.: “Центр навчальної літератури”, 2004. – 384 с. 4. Траут Дж., Райс Э. *Позиционирование: битва за умы / Пер. с англ.* – СПб.: Питер, 2006. – 272 с. 5. *Економічна енциклопедія: У 3-х т. Т. 2.* – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. – 848 с. 6. *Українська трудова міграція в контексті змін сучасного світу / За ред. І. Маркова*. – Львів: Компанія “Манускрипт”, 2005. – 187 с.

УДК 336

І.В. Нижник

Хмельницький національний університет

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО СОТ

© Нижник І.В., 2006

На основі аналізу останніх досліджень вчених і практиків, правової та міждержавної договірної систем виявлено основні проблеми експортно-імпортних операцій з текстилю; представлено існуючі тенденції зовнішньоекономічної діяльності підприємств легкої промисловості; визначено пріоритетні завдання щодо підвищення ефективності процесу приєднання України до СОТ; окреслено основні напрями удосконалення розвитку цієї галузі за умов інтеграції української економіки у європейський простір та висвітлено перспективи подальших досліджень щодо створення належних умов розвитку підприємств легкої промисловості в аспекті їх інтеграції до світового ринку текстильних товарів.

On the basis of analysis of the last researches of scientists and practical workers, legal and intergovernmental contractual systems, found out the basic problems of export-import operations of textile; the existent tendencies of foreign economic activity of enterprises of light industry are presented; certainly foreground jobs are in relation to the increase of efficiency process of Ukraine joining to WTO; outlined basic directions of improvement development of this industry subject to the condition integration of the Ukrainian economy in European space and the prospects of subsequent researches of author are reflected in relation to creation of the proper terms of development of enterprises of light industry in the aspect of their integration to the world market of textile commodities.

Постановка проблеми і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Інтеграція України до Світової організації торгівлі (СОТ) передбачає й інтеграцію підприємств до міжнародної торгівлі товарами легкої і, зокрема, текстильної промисловості, яка тривалий час переживає певні труднощі, у зв'язку із насиченням вітчизняного ринку неякісною дешевою продукцією з країн, де використовується дешева робоча сила. Виробництво товарів текстильної промисловості становить незначний відсоток у загальному виробництві промислово розвинених країн, оскільки воно є досить трудомістким, але разом з тим – вигідним, оскільки витрати на створення робочих місць у цій галузі значно менші, ніж в інших галузях. Дійсно, маючи робочу силу, яка може бути й невисококваліфікованою, можна досягти певних прибутків, як це сталося в Італії, Південній Кореї, Китаї, Туреччині, В'єтнамі. Отже, – це особливий сектор економіки, на розвиток якого має неабиякий вплив Світова організація торгівлі.

Реалізація товарів підприємствами текстильної промисловості у світовій торгівлі становить 3–4 % і, як показав аналіз з 1985 року, щорічне зростання до 2004 року становило 15–4 %, від-

повідно спадаючими темпами. Щодо регіональної характеристики виробництва товарів текстильної промисловості, то лідерами є Азія (44,5 % світового експорту) та Західна Європа (38,5 %). А найбільшими імпортерами є країни Європейського Союзу та Північна Америка (32,4 %) [6].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми розвитку інтеграції економіки України до Світової організації торгівлі завжди були у центрі уваги вчених Циганкової Т., Осики С., П'ятницького В., Соколенка С., Філіпенка А., Шпірка А. та ін. [2, 3, 5, 6, 7]. Вчені та практики по-різному ставляться до основних наслідків вступу України до СОТ і по-різному трактують головні переваги і ризики таких процесів. Еволюційно система регулювання міжнародної торгівлі текстильними товарами ґрунтувалась на обмеженнях експорту у 1950-х роках для високорозвинутих країн. У 1959 році сторони ГАТТ висловили занепокоєння з приводу збільшення імпорту певних видів текстильних товарів, що могло серйозно вплинути на економічну, політичну та соціальну сфери життя країн-імпортерів. У 1962 році була підписана довготермінова угода про бавовняні вироби, яка діяла до 1973 року. Ця угода вивела торгівлю текстилем і одягом за межі дії стандартних положень ГАТТ про національний режим, принцип недискримінації та незастосування кількісних обмежень. Внаслідок укладення низки угод, протягом трьох десятиліть постачальники з країн, що розвиваються, добровільно обмежили експорт товарів текстильної промисловості до високорозвинутих держав. Згодом такі угоди були укладені й на вироби з вовняних та синтетичних матеріалів. Як бачимо, для захисту власного виробника текстильної продукції в умовах розвитку ринкових відносин, інакше як тільки через укладення певних угод у рамках діяльності СОТ, імпорт дешевої продукції з країн з дешевою робочою силою Україні не зупинити. У межах певних положень про застосування обмежень шляхом двосторонніх домовленостей можна буде обмежити постачання цієї продукції з країн-імпортерів. Це дасть можливість переорієнтувати виробництво й експорт з цих країн з великих обсягів низької вартості до удосконаленіших виробів.

Цілі статті. На основі аналізу існуючих тенденцій розвитку діяльності підприємств легкої промисловості слід виявити основні проблеми та напрями удосконалення цієї галузі за умов інтеграції України до Світової організації торгівлі.

Сьогодні між країнами-членами СОТ існує Угода про текстиль та одяг (АТС), яка набула чинності з 1995 року і включає такі елементи: сфера застосування та перелік виробів, охоплених АТС; процес інтеграції в систему правил ГАТТ; контроль за використанням обмежень; процедури, що стосуються практики порушення встановлених квот; особливий захисний механізм перехідного періоду; загальні зобов'язання сторін угоди; орган моніторингу текстилю.

Основний матеріал дослідження. Адаптація міжнародної торгівлі текстильними товарами та одягом у рамках СОТ має відбуватися у чотири етапи, останній з яких розпочався у 2005 році, і передбачає заходи щодо формування повного списку товарів, що підпадають під дію АТС. Основними складовими інтеграційного процесу є інтеграція правил торгівлі, усунення квот, зниження тарифів [3].

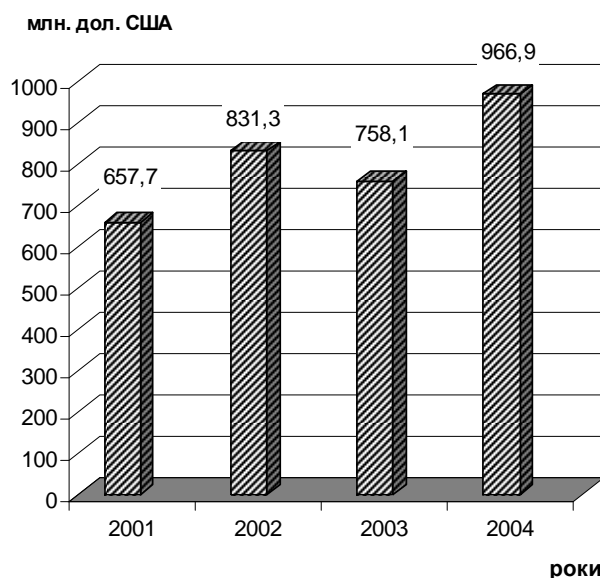
Існують захисні заходи, передбачені АТС, які країни-члени СОТ застосовують за індивідуальним принципом. Перш ніж запровадити такий захист перехідного періоду щодо якогось товару, країна-імпортер має довести, по-перше, що товар імпортується у кількості, яка є загрозливою для вітчизняної промисловості, і по-друге, що безпосередньою причиною завданої шкоди є різке збільшення імпорту з конкретної країни чи групи країн, а не інші чинники, зокрема, технологічні зміни чи зміни споживчого попиту.

Після виконання угоди АТС і скасування квот посиляться конкуренція між виробниками з менш розвинених країн, і ті з них, що є недостатньо конкурентними, втратять свою частку ринку, що призведе до зменшення їхнього експорту. Поряд з цим, зважаючи на те, що робоча сила в китайській текстильній та швейній промисловості є дуже дешевою, існують побоювання, що Китай може витіснити постачальників з інших країн, що розвиваються, з прибуткових ринків розвинених країн.

Щодо української текстильної та швейної промисловості, то розвиток цього ринку раніше відбувався досить нерівномірно і українські товаровиробники переважно забезпечували потреби свого населення. Продукція галузі становила 20 % від загального товарообороту, з кожним роком спадала: у шість разів зменшилося виробництво льону, у десять разів – вовни, що зумовило

кризовий стан цих галузей. У 2000 році кризи вдалося призупинити. Дані рисунка вказують на деяке збільшення абсолютних та відносних показників.

Порівняно з 2001 роком у 2004 році обсяги текстилю збільшилися на 46,7 %. Головним чинником, що вплинув на зростання випуску продукції легкої промисловості, є збільшення обсягу продукції за рахунок нових приватних підприємств. Зараз в Україні працює більше 370 підприємств-виробників текстилю та одягу, з яких 80 % – акціонерні товариства. Кількість працюючих з роком у рік збільшується і становить на 1.01.2005 р. 115 тис. чоловік. За витратами вартість продукції текстильної промисловості включає: 60 % – сировини, 30 % – накладні витрати і лише 10 % – оплата праці.

Динаміка обсягів випуску текстильних товарів

Багато підприємств працює на давальницькій сировині, хоча така схема не є вигідною, а лише тимчасовою для українського товаровиробника.

Експорт текстильних виробів та одягу українських товаровиробників з кожним роком збільшується [2].

Однак існують великі розбіжності між незначними обсягами імпорту та фактичними обсягами іноземної продукції. Внутрішній ринок на 70 % наповнений імпортними товарами, ввезення яких не повністю фіксується митними органами. До цього ще й додається продукція, яка виготовлена на підприємствах-“підсніжниках”, які приховують свою діяльність від податкових органів. Якщо розглянути тенденції товарної структури експорту та імпорту зовнішньої торгівлі України, то вони вказують на зростання, в тому числі і текстилю та виробів з нього. Однак питома вага останнього досить незначна: 2,77 % – експорт і 4,03 % – імпорт. На наш погляд, ці дані не відображають повної картини зовнішньої торгівлі товарами текстильної промисловості.

До основних проблем, характерних для української економіки, і, зокрема, для текстильної промисловості, належать: контрабанда та дешевий (китайський та турецький) імпорт, відсутність власної сировини, залежність від її постачальників, подвійна сплата ПДВ, кількісні обмеження, встановлені іншими країнами на ввіз українського текстилю і одягу [7].

За останній час Україна досягла значних успіхів у лібералізації торгівлі текстильною продукцією ЄС. У 2001 р. ЄС і Україна підписали договір про скасування кількісних обмежень (24 категорії текстильних виробів), встановлено режим подвійного контролю обсягів експорту. А вже 10.01.2002 р. прийнято закон України “Про зменшення мита на імпорт текстилю та виробів з країн ЄС” [4].

Україна, вступаючи до СОТ, має знизити мито на текстильні товари, які вона імпортує. Вступ України до СОТ для легкої промисловості, на думку багатьох вчених [2, 3, 7], має відбутися безболісно, оскільки процес лібералізації цін у цій галузі вже розпочався. Вступ у СОТ зумовить зниження тарифних і нетарифних обмежень з обох сторін, розширить асортимент виробів разом зі зниженням цін. Підвищення платоспроможності попиту позитивно вплине на зростання виробництва, підвищить соціально-економічне становище населення. Зниження комерційних ризиків збільшить асортимент

продукції текстильної промисловості разом із зниженням її собівартості, що значно вплине на її конкурентоспроможність. Загалом вступ України до СОТ дасть змогу зменшити для підприємств втрати, спричинені дискримінаційними заходами. Разом з цим, перед українськими товаровиробниками постане питання стандартизації, маркування їх продукції (таблиця).

**Тенденції товарної структури зовнішньої торгівлі України
за січень–вересень 2005 року**

ТОВАРИ	ЕКСПОРТ			ІМПОРТ		
	Вартість, млн. дол. США	У % до січня – вересня 2004 р.	Питома вага, % до загального обсягу експорту	Вартість, млн. дол. США	У % до січня – вересня 2004 р.	Питома вага, % до загального обсягу імпорту
1. Недорогоцінні метали та вироби з них	10572	114,1	41,84	1769	146,1	6,8
2. Мінеральні продукти	3639	111,9	14,4	8745	109,4	33,6
3. Продукція хімічної промисловості	2125	108,2	8,4	2166	139,3	8,3
4. Металеве обладнання, машини, механізми	2082	88,5	8,24	4464	134,7	17,2
5. Текстиль та вироби з нього	700	106,9	2,77	1047	147,8	4,03

З 1 січня 2004 р. вступив у дію новий Митний кодекс України, яким закріплюються в національному законодавстві основні положення міжнародних конвенцій та документів організацій, до яких приєдналась або має намір приєднатись Україна. У цьому документі відповідно до світової практики врегульовано питання проведення митної оцінки та визначення митної вартості товарів, що переміщуються через митний кордон України. Принципи митної оцінки товарів визначаються відповідно до положень Угоди про застосування статті VII ГАТТ 1994 року, запроваджується декларування митної вартості.

На сьогодні частка імпорту одягу і білизни в обороті роздрібних підприємств становить 56 %, тканин – 50 %, трикотажних виробів – 70 %, взуття – 72 %, килимів та килимових виробів – 77 %. Походження товарів часто стає незрозумілим для покупця. Під брендом відомих фірм реалізується продукція легкої промисловості напівлегальних приватних фірм.

Питання визначення країни походження товарів у новому Митному кодексі вирішено з урахуванням норм та принципів, які прийнято в країнах–членах ЄС. При цьому використано положення Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів ГАТТ (Угода про Правила визначення походження товарів з країн, що розвиваються, при наданні тарифних преференцій в рамках Загальної системи преференцій) законом України “Про митний тариф України” для здійснення цілей тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, ведення статистики зовнішньої торгівлі та здійснення митного оформлення товарів впроваджено Український класифікатор товарів зовнішньоекономічної діяльності, який ґрунтується на Гармонізованій системі опису та кодування товарів [5].

Одним із найістотніших негативних чинників, дія якого активізується при вступі до СОТ, є те, що окремі товаровиробники текстильних товарів можуть виявитись неготовими до жорсткої міжнародної конкуренції. Україна має сьогодні невисокий потенціал конкурентоспроможності. Так, з 84 місця у 2003 році Україна опинилася у 2005 р. на 86 місці серед 104 держав світу.

Для підвищення ефективності процесу приєднання України до СОТ в текстильній галузі необхідно:

- а) забезпечити підготовку національних кадрів з питань діяльності СОТ, які будуть спроможні відстоювати інтереси галузі у цій організації;
- б) диференціювати тарифну політику, особливо “депресивних” виробництв, підвищити конкурентоспроможність яких з опорою виключно на власні сили у найближчій перспективі, є проблематично;
- в) використати секторальні тарифні ініціативи;
- г) зберегти можливість коригування мита в умовах динамічної реструктуризації текстильної промисловості країни;
- д) прийняти антидемпінгове законодавство, щоб запобігти напливу іноземних товарів з низькою якістю, або неапробованих на світовому ринку.

Висновки та перспективи подальших розвідок. До заходів, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств легкої промисловості у зв'язку зі вступом України до СОТ, слід віднести:

- надання податкових пільг щодо сплати податку на прибуток для виробників продукції, яка може стати конкурентоспроможною на внутрішньому і світовому ринках;
- встановлення знижених ставок податку на прибуток для комерційних банків та інших кредитних установ в разі придбання ними акцій підприємств, що виробляють конкурентоспроможну продукцію;
- стимулювання створення в комерційних банках (передусім тих, які спроможні ефективно використовувати капітал на структурну перебудову економіки) спеціальних фондів довготривалого кредитування за рахунок включення коштів, що йдуть на їхнє створення, до валових витрат, а також коштів спеціальних агентств з підтримки ліквідності комерційних банків, що здійснюють інвестиційне кредитування;
- надання інвестиційного податкового кредиту для суб'єктів підприємництва, які здійснюють ефективні інвестиційні проекти в експортоорієнтованих виробництвах, здатних сформувати спеціалізацію України в міжнародному поділі праці, яка відповідає національним інтересам;
- звільнення від сплати податку з прибутку на приріст обсягів експорту текстильної продукції;
- скорочення ставки рефінансування для комерційних банків за умови, що кошти, залишені в розпорядженні банків, спрямовуються під пільгові відсотки на інвестування підприємств, які виробляють конкурентоспроможну продукцію відповідно до програм структурної перебудови економіки;
- гарантування і страхування експортних кредитів для забезпечення захисту експортерів від довготривалих комерційних (банківських) і політичних ризиків;
- сертифікація і часткова державна підтримка ефективних експортоорієнтованих проектів, що значно підвищить довіру до них вітчизняних і зарубіжних інвесторів;
- регулювання цін і тарифів на продукцію іноземних монополістів; необхідно створити організаційно-економічну базу, яка б стимулювала та спонукала вітчизняних виробників до створення великих підприємств легкої промисловості, об'єднаних, науково-технічних і виробничо-господарських формувань, які б включали повний цикл – від ідеї до серійного виробництва нових видів текстильних товарів – і були б здатними протистояти зарубіжним конкурентам, у тому числі й транснаціональним корпораціям;
- забезпечення першочергового спрямування коштів Бюджету розвитку (насамперед надходжень від приватизації стратегічних об'єктів) на реалізацію інвестиційних експортоорієнтованих проектів різних галузей легкої промисловості.

Подальші дослідження за цією тематикою мають стосуватись: встановлення відповідності нормативно-правового забезпечення українського законодавства вимогам СОТ, у тому числі стосовно митних процедур та ліцензування імпорту товарів текстильної промисловості; інформаційного забезпечення щодо механізмів та інформаційної підтримки; можливостей створення інформаційного бюро з приєднання України до СОТ та Українського інформаційного центру СОТ, який би діяв в окремих галузях економіки, в тому числі, і в легкій промисловості; податкового навантаження та можливостей надання кредитів підприємствам, які випускають конкурентоспроможну продукцію.

1. Указ Президента України від 15.06.2005 р. № 951/2005 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2005 року “Про заходи щодо забезпечення вступу України до Світової організації торгівлі””. – Доступно з: <<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=951%2F2005>>. 2. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: Монографія / За ред. Т.М. Циганкової. – К.: КНЕУ, 2003. – 642 с. 3. Осика С.Г., Пятницький В.І. Світова організація торгівлі. – 2-ге вид., перер. і доп. – К.: “К.І.С.”, 2004. – 504 с. 4. Проект Звіту Робочої групи з розгляду заявки України про вступ до СОТ. – Доступно з: <<http://www.wto.gov.ua/ukr>>. 5. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України. – К.: Логос, 1999. – 568 с. 6. Філіпенко А.С. та ін. Світова економіка. – К.: Либідь, 2000. – 586 с. 7. Шпірко А. Україна і світ: шляхи поглиблення співробітництва // Вісник НБУ. – К., 2003. – №10. – С. 26–33.